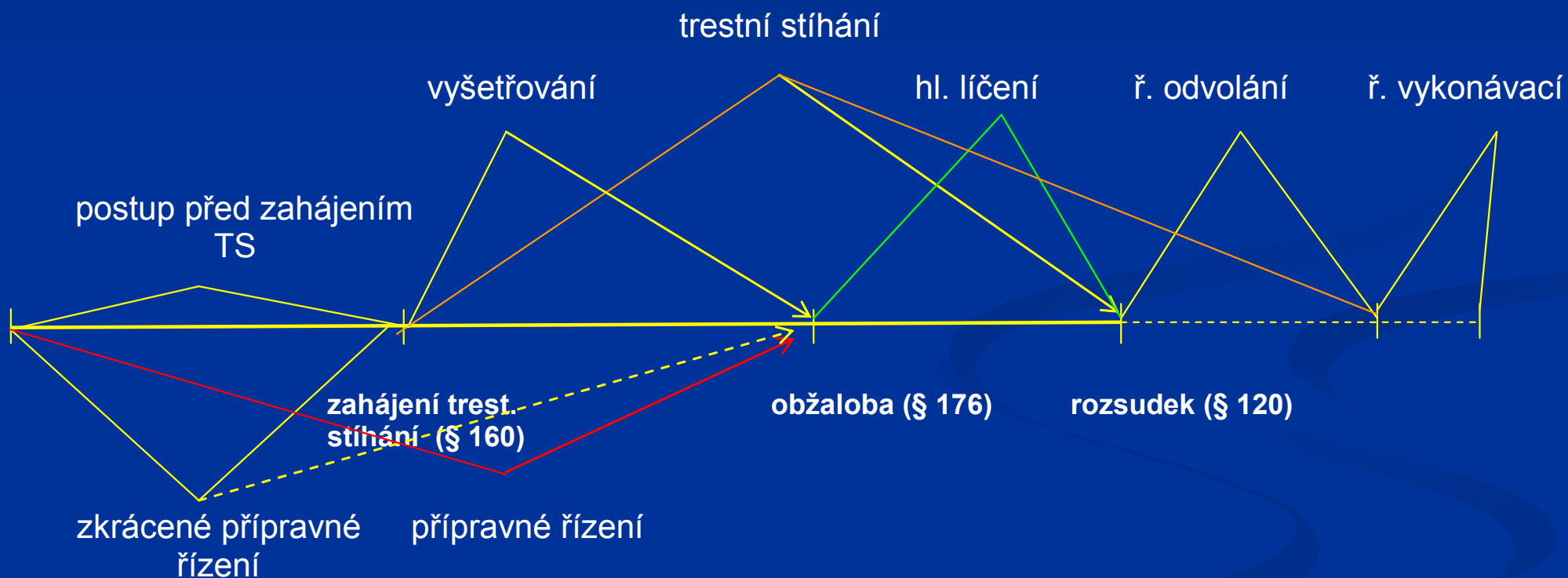

Podezřelý, obviněný, obhájce, poškozený,
zúčastněná osoba

doc. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., Univ. Priv. Prof.

Schéma průběhu trestního řízení podle českého trestního řádu

Podezřelý

- zadržaná osoba (§ 76 odst.1 tr. ř.)
- osoba, které bylo sděleno podezření ve zkráceném přípravném řízení (§ 179b odst. 3 tr. ř.)
- práva podezřelého

Obviněný

- definice:
 - obviněným je osoba, proti které bylo zahájeno trestní stíhání (§ 160 odst. 1 tr. ř.)
- poučovací povinnost orgánů činných v trestním řízení
- musí jí být oznámeno, pro jaký trestný čin je stíhána
- má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se jí kladou za vinu a k důkazům o nich
- nemá povinnost vypovídat
- má právo na tlumočnicka (může používat mateřského jazyka)
- má právo uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě, činit návrhy a podávat žádosti
- může podávat opravné prostředky
- po podání obžaloby má právo být přítomen při projednávání věci

Obhájce

- definice:
 - obhájce poskytuje obviněnému potřebnou právní pomoc, účelně využívá k hájení jeho zájmů prostředky a způsoby obhajoby uvedené v zákoně, zejména dbá na to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují a tím přispívají ke správnému a spravedlivému rozhodnutí ve věci (z. č. 85/1996 Sb., o advokacii)
- obhájcem v trestním řízení může být jen advokát
- advokát a obhájce v trestním řízení
- obhájce vystupuje jménem svého klienta, pokud nejde o úkony trestního řízení, které se vztahují k jeho vlastním právům a povinnostem (uplatnění odměny advokáta)

- činí za obviněného návrhy, žádosti, opravné prostředky
- má právo nahlížet do spisů
- může se účastnit vyšetřovacích úkonů
- může mluvit s obviněným, jenž je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody bez přítomnosti třetí osoby
- řada dalších procesních oprávnění (klást otázky vyslychaným osobám, vést výslech, právo na závěrečnou řeč, doručují se mu písemnosti, vyrozumívá se o úkonech...)

- **obhájce zvolený a ustanovený**
 - rozlišovacím znakem je způsob, kterým je obhájce pověřen vykonávat obhajobu

➤ Jiné osoby s obhajovacími právy

- osoby jednající jménem obviněného (zákonný zástupce obviněného - rodič, osvojitel, poručník, kolizní opatrovník, opatrovník)
- osoby jednající jménem vlastním (zejm. osoby obviněnému blízké - příbuzní v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel a druh)
- orgán sociálně právní ochrany dětí

Poškozený

- **Vznik a vývoj institutu poškozeného v trestním řízení**
 - trestní řád z roku 1873 předpokládal existenci soukromého účastníka (tzv. vedlejší procesní strana, vybavená žalobním právem)
 - řízení o nároku poškozeného bylo již tehdy označováno jako adhezní
 - současný institut poškozeného vznikl na základě ustanovení § 48 trestního řádu z roku 1950.

Český trestní řád č. 141/1961 Sb. přiznal obdobně jako trestní řády z roku 1950 a 1956 výlučné žalobní právo jen státnímu orgánu v postavení veřejného žalobce, i když určitá kategorie poškozených může zabránit zahájení trestního stíhání nebo jeho pokračování.

➤ definice:

- Poškozeným je ten (fyzická nebo právnická osoba), komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda (§ 43 odst. 1 tr. ř.)
- definice poškozeného není totožná s pojmem „oběť“
- oprávnění poškozeného nemůže vykonávat ten, kdo je v trestním řízení stíhán jako spoluobviněný (§ 44 odst. 1 tr. ř.)
- poškozeným může být jak fyzická tak právnická osoba

Znaky:

- Škodou podle § 43 odst.1 tr. ř. se rozumí majetková škoda, škoda na zdraví, morální i jiná škoda.
- Majetková škoda je škoda, kterou došlo ke zmenšení nebo úbytku majetku poškozeného a kterou lze vyjádřit v penězích.
- Škodou na zdraví se rozumí ztráta na výdělku, bolesti a ztížení společenského uplatnění, jakož i úhrada nákladů spojených s léčením, resp. v případě úmrtí náklady spojené s pohřbem.
- Jinou škodou má zákon na mysli například škodu na dobré pověsti, dobrém jménu s následky pro činnost obchodní společnosti jako například v případě spáchání trestných činů poškozování cizích práv podle § 209 tr. zák. či nekalé soutěže podle § 149 tr. zák. apod.
- Morální škoda může vzniknout v souvislosti se spácháním trestných činů proti pořádku ve věcech veřejných (§ 153 až § 177 tr. zák.), trestných činů hrubě narušujících občanské soužití (§ 196 až § 209 tr. zák.) nebo trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti (§ 241 až § 246 tr. zák. apod.).

➤ Práva poškozeného

- Poškozený má především právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání, konaného o odvolání, a před skončením řízení se k věci vyjádřit. Poškozený, jemuž náleží nárok na náhradu škody způsobené trestným činem, je oprávněn také navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost škodu nahradit. Takový návrh je třeba učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 43 odst. 3 tr. ř.).

- Trestní řád rozlišuje mezi dvěma skupinami poškozených:
 - poškozený, který může žádat náhradu škody, jež mu byla způsobena trestným činem a navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku obžalovanému povinnost nahradit škodu uložil (§ 43 odst. 3 tr. ř.). Tento poškozený má kromě všeobecně stanovených práv podle ustanovení § 43 odst.1 tr. ř. právo být subjektem adhezního řízení, to znamená právo uplatnit své nároky přímo v trestním řízení. Bude se jednat zejména o poškozeného, jemuž trestným činem vznikla újma na zdraví nebo majetková škoda.
 - poškozený, jenž není subjektem adhezního řízení. Tomuto poškozenému v podstatě náleží jen procesní oprávnění podle § 43 odst.1 tr. ř. Půjde zejména o poškozeného, jemuž trestným činem byla způsobena morální nebo jiná škoda.

- Za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.
- Možnost uplatnění práv mimořádně vysokého počtu poškozených prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí. Společný zmocněnec vykonává práva poškozených, které zastupuje, včetně uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení.

➤ Zajištění nároku poškozeného

- Obvinění se často pokoušejí zbavit se majetku a navzdory konečnému rozhodnutí soudu, kterým přizná nárok na náhradu škody, tak může dojít ke zmaření nebo ztížení jejího uspokojení. Proto trestní řád obsahuje ustanovení o zajištění nároku poškozeného (§ 47 - § 49 tr. ř.).

➤ Poškozený a odklony

- Významným nástrojem uspokojení poškozeného jsou ustanovení trestního řádu o některých tzv. odklonech, tedy o podmíněném zastavení trestního stíhání (§ 307 - § 308 tr. ř.) a narovnání (§ 309 - § 314 tr. ř.).

➤ Poškozený a konečné rozhodnutí

- Pravomocný rozsudek, kterým byl poškozenému přiznán nárok na náhradu škody, má povahu exekučního titulu podle předpisů občanského práva.
- Proti rozsudku, v neprospěch obžalovaného, může podat poškozený, jenž uplatnil nárok na náhradu škody, odvolání. Může tak učinit však jen proti výroku o povinnosti k náhradě škody (§ 247 odst. 1 tr. ř.).

Zúčastněná osoba

- Vznik a vývoj institutu zúčastněné osoby v trestním řízení
 - starší právní úpravy až do r. 1950 ustanovení o zúčastněné osobě neobsahovaly
- definice:
 - Zúčastněná osoba je ten, jehož věc byla zabrána (§ 42 odst. 1 tr. ř., § 73 tr. zák.) nebo podle návrhu být zabrána má.
 - je stranou v řízení (§ 12 odst. 6 tr. ř.)
 - jde o osobu odlišnou od obviněného
- Práva zúčastněné osoby
 - Zúčastněná osoba má především právo nahlížet do spisů, s výjimkou protokolu o hlasování a osobních údajů svědka (§ 55 odst. 2 tr. ř.), činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí (§ 65 odst. 1 tr. ř.).

Zákonný zástupce a zmocněnec poškozeného a zúčastněné osoby

- Poškozený a zúčastněná osoba mohou být v trestním řízení zastoupeni.